

2. Metodické poznámky a zdroje údajů

Při každém úmrtí na vnější příčinu (dopravní či jiné nehody, vraždy, sebevraždy, pracovní a jiné úrazy, otravy, apod.) musí být rozhodnuto, zda se jedná o náhodu, sebevraždu nebo smrt způsobenou jednáním jiné osoby. Toto rozhodnutí by měla učinit Policie ČR, která by měla být k případu vždy přivolána. Pokud v momentě vyplňování hlášení „List o prohlídce mrtvého“ nejsou dostupné veškeré informace potřebné k jasnému stanovení příčin smrti a probíhají další policejní vyšetřování, je možné po ukončení těchto vyšetřování nahlásit upřesněnou nebo změněnou diagnózu. Tento odstavec byl zpracován z pokynů Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR (dále jen ÚZIS) „Jak správně postupovat při vyplňování Listu o prohlídce mrtvého“.

Údaje uváděné v této publikaci vycházejí ze zpracování statistického výkazu "Hlášení o úmrtí" Obyv 3-12. Výkaz vyplňuje matrika příslušná podle místa úmrtí z hlášení "List o prohlídce mrtvého" vystaveného lékařem, který byl k zemřelému povolán. V Českém statistickém úřadě (dále jen ČSÚ) je při zpracování výkazů úmrtí zařazeno do příslušného území (kraje, okresu, obce) podle trvalého bydliště zemřelého.

Základním zdrojem údajů o zemřelých na vnější příčiny je databáze ze zpracování výkazů Obyv 3-12, kterou má Český statistický úřad k dispozici za roky 1989 – 2006. Údaje za starší roky jsou uvedeny v publikacích "Pohyb obyvatelstva republiky Československé (Československé socialistické republiky, České socialistické republiky, České a Slovenské Federativní republiky)" a v období protektorátu "Pohyb obyvatelstva" za příslušný rok (dále jen pramenná díla).

Údaje do přílohových tabulek, zejména za období před rokem 1919 jsou čerpány také z publikace Státního úřadu statistického v Praze „Statistika příčin smrti a statistická klasifikace nemocí, úrazů a příčin smrti v Československu“, autoři Dr. Vladimír Srb a MUDr. Václav Haas, která byla vydána v roce 1956.

Celé období, které je hlavním předmětem zájmu této publikace, to jsou roky 1994 až 2006, spadá do doby platnosti Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decenální revize (dále jen 10. revize MKN). Vnější příčiny nemocnosti a úmrtnosti tvoří v 10. revizi MKN dvacátou kapitolu (označenou římskými číslicemi XX). Tato kapitola umožňuje klasifikovat vnější příhody, okolnosti a stavy jako příčiny poranění a otrav event. jiných nepříznivých účinků. Úmrtí vnější příčinou jsou touto klasifikací vymezeny kódy V01-Y89. V publikacích ČSÚ je slovní popis jednotlivých kódů uveden např. v publikaci „Zemřelí podle podrobného seznamu příčin smrti, pohlaví a věku v ČR (1919 – 2006)“, kód 4017-07 tabulky v oddíle Zemřelí podle vnějších příčin poranění a otrav – 10. revize <http://czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/p/4017-07> nebo „Demografická ročenka České republiky za rok 2006“ - kód: 4019-07, tabulka G.06 Zemřelí podle vnějších příčin poranění a otrav <http://czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/p/4019-07>.

Názvy některých příčin úmrtí a jejich skupin se v této publikaci liší od označení v 10. revizi MKN. Záměrem uvedených úprav bylo jednak zkrácení dlouhých názvů, jednak použití běžně zažitých termínů.

Označení v této publikaci	Označení v 10. revizi MKN
Sebevraždy	Úmyslné sebepoškození
Otravy	Náhodná otrava škodlivými látkami a expozice jejich působení
Otravy alkoholem	Náhodná otrava alkoholem a expozice jeho působení
Otravy léky	Náhodná otrava léky, léčivy, návykovými a biologickými látkami a expozice jejich působení ^{x)}
Zadušení	Jiná náhodná ohrožení dýchání
Utonutí	Náhodné (u)tonutí a potopení
Přírodní síly	Vystavení přírodním silám
Oheň	Vystavení kouři, ohni, dýmu a plamenům
Elektrický proud	Vystavení elektrickému proudu ^{*)}

^{x)} klasifikace specifikuje v jednotlivých kódech otravy léky podle jejich skupin

^{*)} uvedena je jen část názvu skupiny a to pro příčiny související s působením elektrického proudu

Úmrtí na vnější příčiny jsou na hlášení „List o prohlídce mrtvého“ vyznačena nejen z hlediska způsobu a okolností poranění či otravy (kapitola XX. Vnější příčiny nemocnosti a úmrtnosti, kódy V01-Y89), ale i z hlediska lokalizace úrazu na těle event. poškození životních funkcí (kapitola XIX. Poranění, otravy a některé jiné následky vnějších příčin, kódy S00-T98). Úhrnné počty zemřelých v kapitole XIX. a XX. jsou shodné. Kapitola XIX. předmětem zájmu této publikace není. Data za kapitolu XIX. za rok 2006 jsou uvedena v publikaci Demografická ročenka České republiky za rok 2006 - kód: 4019-07, tabulka G.05 Zemřelí podle podrobného seznamu příčin smrti, pohlaví a věku <http://czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/4019-06>. V obdobných tabulkách (před rokem 2005 mají publikace název Pohyb obyvatelstva) jsou uvedena data za předchozí roky.

Publikace v textové části hodnotí hlavně období roků 1994 – 2006. Tam, kde to srovnatelnost údajů umožňuje, jsou data za hodnocené období srovnána i za delší časový úsek, tak aby bylo možno současnost charakterizovat i z širšího historického kontextu. V přílohových tabulkách jsou základní údaje o počtu zemřelých na vnější příčiny uvedeny za období, po které jsou dostupné údaje, to je od roku 1875.

Do tabulek a grafů dlouhodobého vývoje, zpravidla od roku 1919, není zahrnuto období roků 1938 – 1945, to jsou roky existence protektorátu a to proto, že se jedná o zcela jiné vymezení území a řada údajů je nespolehlivých. Údaje za rok 1946 jsou bez německého obyvatelstva (v pramenných dílech za tyto roky jsou uváděny údaje za obyvatelstvo včetně německého obyvatelstva i bez německého obyvatelstva).

Údaje uvedené v publikaci se týkají všech obyvatel, kteří mají na území České republiky trvalé bydliště a to bez ohledu na jejich státní občanství, od roku 2001 – v návaznosti na Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – včetně cizinců s tzv. dlouhodobým pobytem (tj. s pobytem na základě víza nad 90 dnů, podle zákona č.326/1999 Sb. o pobytu cizinců) a cizinců s přiznaným azylem (podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu) na území ČR. Od 1.5.2004, v návaznosti na tzv. Euronovelu zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, se údaje týkají občanů zemí EU s přechodným pobytem na území ČR a občanů třetích zemí s dlouhodobým pobytem.

Není-li uvedeno jinak, jsou údaje o věku zemřelých v dokončených rocích. Údaje za kraje a okresy jsou za celé období roků 1994 – 2006 přepočteny na územní strukturu platnou k 1.1.2007.

Pokud jsou v grafech uváděny údaje podle věku, jedná se většinou o pětileté skupiny. Tam, kde je to účelné, je skupina 0-4letých rozdělena na dvě části - na skupinu 0 roků a skupinu 1-4 roků. V některých grafech není uvedena věková skupina osob 95letých a starších a to buď proto, že hodnota ukazatele byla mimořádně vysoká a výrazně by snížila rozlišení ostatních skupin v grafu nebo proto, že hodnoty byly zcela atypické ve srovnání s předchozími skupinami. Tato skupina je v důsledku malé početnosti ve značné míře ovlivněna nahodilými výkyvy.

Údaje za jednotlivé měsíce roků jsou přepočteny na stejnou délku tak, aby rozdělení úmrtí do měsíců nebylo jejich různou délkou ovlivněno.

Podrobné údaje o zemřelých podle jednotlivých kódů příčin úmrtí, podle pohlaví a věku jsou v publikaci „Zemřelí podle podrobného seznamu příčin smrti, pohlaví a věku v ČR (1919 – 2006)“, kód 4017-07, tabulky v oddíle Zemřelí podle vnějších příčin poranění a otrav – 10. revize <http://czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/p/4017-07>.

Pro doplnění pohledu na problematiku jsou v této publikaci uvedeny i některé údaje z jiných zdrojů. Jedná se o údaje o dopravních nehodách, které uvádí Ministerstvo dopravy ČR a Policie ČR. Uvedení údajů zmíněných jiných institucí však neslouží k přesnému porovnání s daty ČSÚ, neboť údaje těchto institucí jsou odlišně metodicky vymezeny event. jinak sledovány. Zatímco ČSÚ sleduje úmrtí bez ohledu na místo události, Ministerstvo dopravy ČR a Policie ČR sledují úmrtí, která nastala na území České republiky bez ohledu na státní příslušnost event. jiné charakteristiky zemřelých.

Použité značky v tabulkách

- ležatá čárka na místě čísla značí, že se jev nevyskytoval
- . tečka na místě čísla značí, že údaj není k dispozici nebo je nespolehlivý
- x ležatý křížek na místě čísla značí, že zápis není možný z logických důvodů
- 0,0 nula celá nula je použita pro označení číselných údajů menších než polovina zvolené měřicí jednotky